

МАРКЕТИНГ І РИНКОВІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.1:631.1

Стельмашук А.М.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри
ПВНЗ Хмельницький економічний університет

АНАЛІЗ І ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ МАШИННО-ТРАКТОРНОГО ПАРКУ ЯК ОСНОВИ СТАЛОСТІ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Stelmashchuk A.M.,
dr.sc.(econ.), prof., head of department
PIHE "Khmelnytskyi Economical University"

ANALYSIS AND EVALUATION OF POTENTIAL OF THE MACHINE AND TRACTOR FLEET DEVELOPMENT AS THE BASIS FOR SUSTAINABILITY AND COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. Вітчизняна практика сільськогосподарського виробництва, зокрема дрібнотоварного, фермерського, яка здійснюється в умовах недостатнього технічного забезпечення, несвоєчасного виконання багатьох технологічних операцій і робіт, негативно позначається на результатах господарювання. Особливо це яскраво проявляється на фоні крупних високо і технічно оснащених сільськогосподарських підприємств, які оперативні, в оптимальні строки, з високою якістю виконують сільськогосподарські роботи, забезпечують високий рівень результативності виробництва і продуктивності праці та нижчу собівартість продукції.

Вище наведене порівняння вказує на об'єктивну необхідність розвитку науково-технічного прогресу в сільському господарстві, переводу на комплексну механізацію його виробництва для підвищення рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств і їх продукції. Для цього необхідно в комплексі значно покращити роботу підприємств тракторного та сільськогосподарського машинобудування, здійснити організаційну перебудову використання технічного потенціалу, ремонтно-технічної служби та розвитку ринку інженерно-технічного сервісу сільського господарства, що сприяло б забезпеченню високотехнічного і технологічного рівня аграрних підприємств незалежно від їх розмірів, підвищенню рівня інтенсифікації виробництва, досягненню сталого і конкурентоспроможного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі технічної політики в аграрному секторі економіки України приділялась увага на всіх етапах його розвитку. Як свідчить аналіз літературних джерел, найбільше наукової інформації з досліджуваної проблеми опубліковано в період оголошення переходу до ринку.

Питання розвитку тракторного і сільськогосподарського машинобудування та технічного забезпечення аграрного виробництва присвячені наукові праці Білоуська Я.К., Більського В.Г., Бузовського Є.А., Денисенка П.А., Питулька В.О., Масла І.П., Кравчука В.І., Підлісецького Г.М. та інших. В них аналізується стан сільгоспмашинобудування України в до ринковий період і окреслюються основні напрями його розвитку в час існування самостійної держави. В цьому напрямі заслуговують на увагу праці вчених Інституту аграрної економіки НААН України, які вважають, що питання технічної політики держави необхідно вирішувати комплексно, не зупиняючись на проблемах однієї галузі. Для цього технічна політика держави повинна охоплювати значно ширше коло питань і передбачати напрями розвитку науково-дослідних і проектно-конструкторських організацій, машинобудування, сфери технічного та машинно-технологічного обслуговування, машинвикористання, ринку техніки, послуг, вживаних і відновлених машин. Особлива увага, зокрема в роботах Я.К. Білоуська, В.Г. Більського, П.А. Денисенка, В.О. Питулька, зверталася на відсутність чіткої державної технічної політики щодо АПК, визначаються основні напрями її формування та реалізації.

В сучасній науковій літературі багато уваги приділяється формуванню ринку сільськогосподарської техніки, необхідності якнайшвидшого формування платоспроможного ринку техніки та послуг шляхом державної підтримки вітчизняних виробників та застосування економічного механізму відновлення господарської та фінансової стабільності сільськогосподарського виробництва.

З метою об'єктивного підходу до вирішення питань ефективного технічного забезпечення сільського господарства необхідно провести аналіз й оцінку потенціалу розвитку машинно-тракторного парку, визначити існуючі проблеми і обґрунтувати напрями їх розв'язку.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу й оцінки стану технічного забезпечення сільського господарства, ринку сільськогосподарської техніки, використання виробничих потужностей підприємств тракторного та сільськогосподарського машинобудування й обґрунтування напрямів зміцнення машинно-тракторних парків сільськогосподарських формувань як основи їх сталого розвитку та конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі дослідження питань розвитку машинно-тракторного потенціалу України [2; 3; 7; 10; 11] виявлено, що тракторне та сільськогосподарське машинобудування здебільшого здійснювалось як виробництво побічної продукції заводів, що відносилися до воєнно-промислового комплексу, Міністерства внутрішніх справ та інших закритих відомств. За планово-розподільчої системи важливо було лише нарощувати виробництво. Досконалості конструкцій і якості та надійності технічних засобів приділялося менше уваги. Зв'язок заводів-виробників з техсервісними структурами був незначний, відповідальність за працездатність технічних засобів повністю перекладалася на сільськогосподарські підприємства. Все це негативно відбилося на кількісних і якісних показниках формування та використання технічної бази аграрних формувань.

Потенціал машинно-тракторного парку характеризує ринок сільськогосподарської техніки. Основним його показником є місткість ринку техніки, який характеризує можливий (при даному рівні цін) обсяг реалізації товарів, котрий визначається розмірами платоспроможного попиту та величиною товарної пропозиції.

Аналіз ринку сільськогосподарської техніки в Україні (табл. 1) показує, що максимальна його ємність була досягнута у 2008 р., коли вона склала 2,3 млрд. дол. США, Після цього у 2009 р. ринок значно скоротився у зв'язку зі світовою фінансовою кризою. І на сьогоднішній день ще не досяг докризових показників розвитку.

Таблиця 1
Динаміка ємності ринку сільськогосподарської техніки в Україні
млн. дол. США

Показник	Рік					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Виробництво	388,80	555,03	834,67	309,62	419,20	414,05
Імпорт	749,24	1086,67	1860,18	402,25	745,31	1072,1
Експорт	155,99	241,85	354,44	111,23	139,19	165,27
Ємність	981,85	1399,85	2340,41	600,94	1025,32	1320,88
Приріст, %	x	42,6	67,2	- 289,3	70,7	28,8

Джерело: авторська розробка на основі [6; 7; 11]

Як видно з даних таблиці 1, ринок сільськогосподарської техніки України поступово виходить з кризового становища, про що свідчить покращення макроекономічних показників розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування. За деякими з них спостерігається досягнення до кризового рівня. При цьому, за відсутності негативних факторів розвитку в наступні декілька років економіка України повністю досягне до кризових показників. Нормалізація технічного розвитку галузі сільського господарства та сільськогосподарського машинобудування залежить від покращення економічної ситуації та нормалізації рівня платоспроможності споживачів.

Проведений аналіз динаміки розвитку аграрного технічного потенціалу [1; 4; 9] показує, що до 1991 року Україна була одним з найбільших виробників сільськогосподарської техніки, але в 90-х роках Україна практично повністю втратила свій потенціал. Більшість виробничих підприємств перестали існувати або, зберігши виробництво, істотно скоротили його обсяги. При цьому за останні 20 років вітчизняна техніка суттєво відстала технологічно від імпортних аналогів.

Розглядаючи стан парку сільськогосподарської техніки України з точки зору історичної об'єктивності виявлено, що середній термін служби обладнання і техніки та виробничих потужностей в цілому більшості підприємств у два рази перевищив нормативний.

В процесі дослідження встановлено, що скорочення закупівель техніки у сільському господарстві не так було пов'язано з уповільненням темпів росту, як з призупиненням банківського кредитування і невпевненістю в темпах розвитку економіки в цілому. Відновлення до кризового стану закупівель техніки варто очікувати після повного відновлення банківського кредитування і нормалізації державної політики відносно експортерів і виробників сільськогосподарської продукції.

Сучасний парк сільськогосподарської техніки, що використовується у процесі виробництва, нараховує близько 1 млн. одиниць машин та обладнання. Що стосується цільового сегмента дослідження, то парк такої техніки нараховує понад 500 тис. шт. [1; 11].

Розглядаючи наявність сільськогосподарської техніки на підприємствах, варто відзначити, що основна частина тракторів зареєстровані у господарських товариствах та фермерських господарствах. Найменша кількість тракторів задіяні на державних сільськогосподарських підприємствах.

Таким чином, найбільша кількість техніки перебуває у власності господарських товариств та фермерських господарств, а найменша кількість - державних підприємств.

Таблиця 2
Наявність сільськогосподарської техніки у розрізі аграрних організаційно-правових форм господарювання України у 2013 р.

(одиниць)

Сільськогосподарська техніка	с/г підприємства, всього	У т.ч.					
		Господарські товариства	Приватні підприємства	Виробничі кооперативи	Фермерські господарства	Державні підприємства	Підприємства інших форм господарювання
Трактори всіх марок	151287	67724	23567	10355	29254	4875	15512
Тракторні причеми	70879	32793	11325	6940	10194	2264	7363
Сівалки всіх видів	72366	32362	11793	5000	15453	1676	6082
Картоплесаджалки	2200	731	329	218	605	51	266
Дошувальні машини та установки	4480	2177	674	483	381	335	430
Сінокосарки тракторні	8178	3569	1402	700	1428	294	785
Жатки валкові	15225	6905	2561	1374	2824	419	1142
Комбайни зернозбиральні	32750	13627	5636	2484	7743	763	2497
Бурякозбиральні машини	4240	1939	829	320	766	86	300
Доільні установки та агрегати	10865	5644	2012	1121	604	601	883
Роздавачі кормів:							
для великої рогатої худоби	4597	2496	794	514	144	240	409
для свиней	1883	1360	291	74	69	41	48
Транспортери для прибирання гною	23664	12724	4203	2581	1003	1066	2087

Джерело: Державна служба статистики України

Розглядаючи парк техніки фермерських господарств, варто відзначити переважаючу роль тракторів. У власності даних підприємств перебував значна кількість посівної техніки - а саме 21% від загального парку сівалок в Україні, та значна кількість зернозбиральних комбайнів (23,6%), незважаючи на щорічне їх скорочення.

Показники динаміки тракторів, комбайнів і обладнання в сільськогосподарських підприємствах України представлені в табл. 3.

Аналіз даних таблиці 3 засвідчує про абсолютне і відносне зменшення всіх видів сільськогосподарської техніки, що підтверджує зниження рівня технічного потенціалу аграрної сфери. Значні темпи вибуття техніки є однією з головних проблем розвитку сільського господарства.

Аналіз показників зменшення технічних засобів показує, що середній темп вибуття машин складає 8-11% на рік, що більш ніж у 2 рази перевищує показник оновлення парку (4% на рік). У порівнянні з 1990 р. кількість техніки в експлуатації скоротилась більше ніж у 2,5 рази, зокрема: трактори – в 3,1, зерно - та кормозбиральні комбайни - у 2,7 та 3,0 рази відповідно, плуги тракторні - в 4,1, культиватори – у 3,7, тракторні сівалки – у 3,3, обладнання для тваринництва - у 3,4, обладнання для поливу – у 6,2, розкидувачі мінеральних добрив – у 3,8 рази. В той же час спостерігається позитивна динаміка в розрізі парку сільськогосподарської техніки лише в сегменті картоплезбиральних комбайнів та техніки для тваринництва, розмір парку якої виріс у 2010 р. Зменшення МТП призвело до збільшення навантаження на техніку (у порівнянні з 1991 р. - більше ніж у 2 рази) у розрахунку на одиницю площі ріллі.

Аналіз відносних показників засвідчує, що на 1000 га посівних площ припадає 4 од. комбайнів (при цьому у Канаді - 7,6; Італії та Великобританії - 13; Нідерландах - 15; Франції і США - 19; Німеччині - 28) та 9 од. тракторів (у Польщі - 93,3; Німеччині - 87,4; Франції - 68,7; Великобританії-84,7) [1; 11].

Низьке технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств призводить до розтягувань термінів проведення польових робіт, погіршення їх якості, значних втрат врожаю та зниження

урожайності сільськогосподарських культур. Так, збирання врожаю здійснюється комбайнами протягом 20 днів, а не 5-7 за нормативами. Це також пояснюється тим, що парк техніки не забезпечує 100% потреби споживачів. Так, парк тракторів складає лише 45% від потреби сільського господарства, зернозбиральних комбайнів - 48%, кормозбиральних комбайнів - 75%, косарок - 66%, преспідбірників - 85%, жаток - 46%, плугів - 37%, сівалок - 66%. За іншими видами техніки ступінь забезпеченості потреб коливається у межах від 35 до 60%.

Таблиця 3

Динаміка тракторів, комбайнів і обладнання в сільськогосподарських підприємствах України

Показник	Рік							
	1991	1996	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Трактори, тис. шт.	497,3	441,7	318,9	216,9	151,3	147,1	150,1	146,0
в розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	14	14	14	11	8	8	8	8
Середня потужність двигуна трактора, кВт	63,2	63,5	64,7	68,8	83,	86,0	85,9	88,4
Зернозбиральні комбайни, тис. шт.	105,8	85,9	65,2	47,8	32,8	32,1	32,0	30,0
в розрахунку на 1000 га посіву зернових, шт.	8	7	6	5	4	4	4	4
Кукурудзозбиральні комбайни, тис. шт.	15,3	12,0	7,9	4,8	2,5	2,3	2,1	2,0
в розрахунку на 1000 га посіву кукурудзи, шт.	12	33	8	5	1	1	1	1
Картоплезбиральні комбайни, тис. шт.	9,6	6,8	3,6	1,9	1,7	1,7	1,6	1,5
в розрахунку на 1000 га посадки картоплі, шт.	26	84	133	117	59	49	40	16
Бурякозбиральні комбайни, тис. шт.	19,8	18,3	13,0	8,5	4,7	3,8	3,6	3,0
в розрахунку на 1000 га посіву цукрових буряків, шт.	12	14	16	17	9	8	9	13
Льонозбиральні комбайни, тис. шт.	4,8	3,2	1,7	1,0	0,5	0,4	0,3	0,3
в розрахунку на 1000 га посіву льону, шт.	30	50	72	41	8	7	6	1
Установки та агрегати для доїння корів, тис. шт.	79,2	58,7	33,5	16,8	10,9	10,8	11,2	11,2

Джерело: авторська розробка на основі даних Державної служби статистики України

Наступною проблемою розвитку галузі сільського господарства є *високий ступінь зносу техніки*. Типовим явищем для машинно-тракторного парку (МТП) в регіонах країни є його вимушена експлуатація за межами амортизаційного терміну замість необхідного списання. При цьому зазвичай нормативним терміном використання техніки вважається межа 15 років. Середній показник зносу техніки у вітчизняному сільському господарстві складає 70%. При цьому для тракторів цей показник сягає 77, а для комбайнів - 71% [1; 11].

Таким чином, недостатнє надходження нової техніки у господарства стримує списання застарілої та сприяє збільшенню ступеня зносу тієї, що є в наявності. В більшості підприємств ступінь зносу сільськогосподарської техніки наближається до критичного стану і значна її частина, що використовується, має бути змінена. Парк сільськогосподарських машин майже не поповнюється через брак запасних частин, нових вузлів, агрегатів. Господарства нині втрачають великі кошти на їх придбання та ремонт наявної техніки.

Високий рівень зносу сільськогосподарської техніки негативно впливає на ефективність її використання, а зростання витрат на запасні частини та паливо-мастильні матеріали збільшує витрати на виробництво продукції та знижує рівень ефективності виробництва.

Основними причинами кризового стану оновлення МТП є: суттєве зниження платоспроможного попиту на сільськогосподарську техніку в результаті диспаритету цін; неможливість отримання кредитів, оскільки немає реальних гарантій їх повернення; зменшення інвестицій в сільське господарство; відсутність довгострокової стратегії та інноваційної політики держави в розвитку АПК; відсутність найбільш ефективних форм державної підтримки.

У зв'язку зі зростаючим рівнем споживання продуктів сільського господарства виникає потреба збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, що вимагає відповідного відновлення і розвитку парку сільськогосподарської техніки.

Підраховано, що для нормального відтворення технічних засобів аграрним підприємствам необхідно щорічно купувати їх не менше 8-10 % від наявних, а списувати - не більше 6-8%. В цілому для оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств на рівні технологічної потреби необхідно щорічно купувати машини і обладнання на суму понад 15 млрд. грн. Із них на оновлення парку тракторів - 3,0-3,5 млрд. грн., зернозбиральних комбайнів - 3,5-4,0, бурякозбиральних машин 0,35-0,4, кормозбиральних - 1,0, машин для тваринництва - 1,0, техніки загального призначення – 2-3 млрд. грн. Крім цього, для підтримання машинно-тракторного парку в працездатному стані потрібно 2,0-2,5 млрд. грн. на закупівлю запасних частин і ремонтних матеріалів [1; 11].

Забезпечення аграрних товаровиробників матеріально-технічними ресурсами у даний час повинно спрямовуватися на створення умов для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва за рахунок потужної матеріально-технічної бази і дозволяти дійове відтворення ресурсів. Для цього необхідно сформувані і забезпечити належне функціонування відповідних ринків ресурсів для аграрного виробництва, а саме: технічних засобів, складовою часткою якого є ринок вживаної техніки; засобів захисту рослин, органічних та мінеральних добрив; паливо-мастильних матеріалів; техніко-технологічних послуг тощо.

Для збереження сільськогосподарської техніки в аграрних підприємствах необхідно припинити списання і передачу в металобрухт тракторів та іншої сільськогосподарської техніки. Доцільно підтримувати в робочому стані стару техніку за рахунок відновлювальних ремонтів з використанням нових деталей та компонентів конструкцій. Встановлено, що в середньому тільки 20% деталей машин, що потребують капітального ремонту підлягають вибраковці, 25 - 40 % придатні для подальшої експлуатації, а інші, можна відновлювати. В процесі відновлення кількість операцій скорочується в 5-8 разів в порівнянні з виготовленням нових деталей, а собівартість не перевищує 40-70% вартості при ресурсі відновлених деталей 80 - 90% нового виробу[1; 11].

В умовах стрімкого скорочення кількісного й якісного складу технічних засобів, окремим підприємствам не під силу купувати високоякісну потужну техніку. З метою раціонального використання високопродуктивних тракторів доцільно укомплектувати їх шлейфом відповідних сільськогосподарських машин, створити мережу підрядних організацій та підприємств, які б на договірних засадах надавали широкий спектр послуг всім категоріям сільськогосподарських товаровиробників у своєчасному та якісному проведенні механізованих робіт (обробіток ґрунту, сівба зернових, технічних і кормових культур, збирання врожаю тощо).

Для забезпечення повноцінного аналізу стану та перспектив розвитку машинно-тракторного парку необхідно оцінити ситуацію в сфері тракторного та сільськогосподарського машинобудування.

Проведений аналіз виробничої діяльності підприємств тракторобудування за останні роки (табл. 4) підтверджує зростання загальних обсягів випуску їх продукції. У структурі виробництва тракторів найбільшу частку займають важкі трактори. Обсяг їх виробництва у 2011 р. склав 5028 шт., або 83% від загальної кількості. На легкі трактори припадає 5% загального обсягу виробництва, а на середні - відповідно 12%.

Таблиця 4

Динаміка виробництва тракторів в Україні

Види тракторів	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	шт.	частка, %	шт.	частка, %	шт.	частка, %
Трактори - всього	1445	100,0	4777	100,0	6058	100,0
- легкі	103	7,1	221	4,6	300	5,0
- середні	104	7,2	1025	21,5	730	12,0
- важкі	1238	85,7	3531	73,9	5028	83,0

Джерело: авторська розробка на основі [6; 7]

В процесі розширеного і поглибленого дослідження роботи підприємств сільськогосподарського машинобудування (табл. 5) виявлено, що найбільшими вітчизняними виробниками тракторів є такі компанії, як ВАТ «ХТЗ», ВО «Південмаш» (м. Дніпропетровськ), ТОВ «Укравтозапчастина» та ТД «МТЗ-Беларус-Україна», ТД «МТЗ- Беларус-Україна».

Як видно з даних таблиці 5, з 2009 р. обсяг виробництва тракторів в Україні постійно підвищувався. Якщо у 2009 р. обсяг виробництва становив лише 1445 шт. тракторів, то у 2011 р. – 6058 шт., тобто склав 319%.

Проведений аналіз свідчить, що основними виробниками знарядь для обробітку ґрунту є такі компанії, як ПП ВКФ «Велес-Агро», м. Одеса (найбільший виробник плугів в Україні та виробник культиваторів і комбінованих агрегатів), ВАТ «Шепетівський завод культиваторів», ВАТ «Кам'янець-Подільськільмаш» (найбільший виробник борін), ВАТ «Червона Зірка», м. Кіровоград (найбільший виробник культиваторів), ТОВ ВП «Агро- Союз», ВАТ «Галещина, машзавод», ВАТ «Львівський з-д

фрез, верстатів», ВАТ «Уманьферммаш», ТОВ «Краснянське СП «Агромаш», ВАТ «Калинівське РП «Агромаш», ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ» та ін.

Таблиця 5

Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської техніки у розрізі основних виробників України

Виробники с/г техніки	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	од.	млн. грн.	од.	млн. грн.	од.	лн. грн.
Трактори						
ВАТ «ХТЗ»	372	97,53	866	266,04	1882	552,07
ВО «Піаденшмаш», м. Дніпропетровськ	167	13,29	92	8,21	35	3,48
ТОВ «Укравтозапчастина»	168	26,42	1269	210,02	1011	176,57
Знаряддя для обробітку ґрунту:						
Плуги						
ПП ВКФ «Велес-Агро», м. Одеса	1483	21,79	1099	7,01	1256	7,46
ВАТ «Шепетівський завод культиваторів»	4	0,02	48	8,79	17	3,11
ВАТ «Кам'янець-Подільськільмаш»	11	0,32	13	0,64	5	0,22
Культиватори і агрегати комбіновані						
ВАТ «Червона Зірка», м. Кіровоград	83	1,88	830	16,81	1336	33,18
ТОВ ВП «Агро-Союз», м. Дніпропетровськ	2	1,18	12	7,21	35	22,72
ВАТ «Галещина, машзавод»	205	13,25	181	12,4	228	19,45
ВАТ «Львівський з-д фрез, верстатів»	3	0,21	4	0,34	0	0,00
ВАТ «Уманьферммаш»	239	12,59	320	21,85	457	37,77
ТОВ «Краснянське СП «Агромаш»	32	1,78	13	1,13	28	3,18
ВАТ «Калинівське РП «Агромаш»	39	0,79	38	0,86	135	3,80
ПП ВКФ «Велес-Агро», м. Одеса	80	1,49	238	11,09	578	27,67
ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ»	68	2,17	183	6,03	411	13,76
Борони						
ВАТ «Кам'янець-Подільськільмаш»	227	0,07	1913	0,63	2947	1,33
ВАТ «Уманьферммаш»	56	3,67	33	2,48	75	6,64
ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ»	154	6,78	1133	37,86	1880	67,01
ТОВ «Краснянське СП «Агромаш»	155	11,09	148	12,74	205	21,72
ПП ВКФ «Велес-Агро», м. Одеса	51	5,91	1089	31,61	865	24,41
Сівалки						
ВАТ «Червона Зірка», м. Кіровоград	1004	40,21	2363	117,1	4365	290,7
ТОВ ВП «Агро-Союз», м. Дніпропетровськ	14	16,42	58	61,08	45	56,91
ВАТ «ТОДАК», м. Київ	55	4,07	148	11,64	234	21,29
МСНВП «Клен», м. Луганськ	66	7,59	116	12,24	161	18,33
Машини для внесення добрив						
ВАТ «Ковельсільмаш»	5	0,26	6	0,47	2	0,43
ВАТ «Хмільниксільмаш»	253	1,20	915	6,11	478	4,09
Машини для захисту рослин						
ВАТ «Завод «Львівсільмаш»	58	1,73	56	1,70	0	0,00
ВАТ «Львівагромашпроект»	653	14,22	863	25,92	901	32,79
Жниварки						
ВАТ «Бердянські жниварки»	387	10,59	431	9,71	873	23,17
ТОВ НВП «Херсонський машзавод»	457	28,22	113	9,80	526	69,171
ВАТ «КБ «Бердянськільмаш»	374	8,12	262	7,51	275	10,21
ДП «Бердянський завод сільгосптехніки»	842	14,00	871	14,22	1022	19,52
Машини кормозбиральні						
ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ»	51	3,05	220	10,04	458	22,47
ДП «Бердянський завод сільгосптехніки»	277	1,34	830	4,11	463	2,63

Джерело: авторська розробка на основі [6; 7]

За аналізований період в Україні зросло виробництва сівалок. Якщо у 2009 р. їх було вироблено 1583 штук, то у 2011 р. – 4885. При цьому приріст виробництва склав 209%. Основним виробником посівної техніки в Україні є Кіровоградська компанія ВАТ «Червона зірка». Її частка у загальному обсязі вітчизняного виробництва сівалок складає 89,4%. На другому місці серед виробників посівної техніки знаходиться ВАТ «ТОДАК» з часткою у 4,8% від загального обсягу виробництва. Порівняно з 2009 р. компанія наростила виробничі потужності на 325% до 234 одиниць техніки. Значну кількість сівалок виробляє компанія МСНВП «Клен», асортимент продукції якої

складає техніка для посіву овочів з невеликою шириною захвату. Компанія виробила у 2011 р. 161 одиницю техніки, охопивши таким чином 3,3% від загального внутрішнього виробництва. На четвертому місці серед виробників сівалок знаходиться компанія ТОВ ВП «Агро-Союз», яка спеціалізується на виробництві посівних комплексів, що дозволяють одночасно обробляти землю, вносити посівний матеріал та добрива. Обсяг виробництва їх у 2011 р. склав 45 одиниць, або 0,9% від загального вітчизняного виробництва.

Основними виробниками машин для внесення добрив є ВАТ «Ковельсьільмаш» та ВАТ «Хмільницьільмаш», машин для захисту рослин - ВАТ «Завод «Львівсьільмаш» та ВАТ «Львівагромашпроект».

Найбільшими виробниками жниварок в Україні вважаються ВАТ «Бердянські жниварки», ТОВ НВП «Херсонський машзавод», ВАТ «КБ «Бердянськільмаш» та ДП «Бердянський завод сільгосптехніки». Основними виробниками кормозбиральної техніки є ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ» та ДП «Бердянський завод сільгосптехніки».

В процесі дослідження виявлено проблеми в сфері виробництва вітчизняних зернозбиральних комбайнів, обсяг випуску яких має певну тенденцію до зменшення (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка виробництва зернозбиральних комбайнів у розрізі підприємств

Виробники зернозбиральних комбайнів	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	од.	частка, %	од.	частка, %	од.	частка, %
Павлоградський механічний завод	5	1,6	0	0,0%	0	0,0%
ТОВ «Донтехсервіс»	0	0,0	3	5,4%	8	8,2%
ТОВ «Донснаб»	0	0,0	0	0,0%	4	4,1%
«Херсонський машинобудівний завод»	280	90,6	21	37,5%	55	56,7%
Лозівський комбайновий завод	14	4,5	4	7,1%	7	7,2%
Інші	10	3,3	28	50,0%	23	23,8%
Всього	309	100,0	56	100,0%	97	100,0%

Джерело: авторська розробка на основі [6]

Основним виробником зернозбиральних комбайнів в Україні є компанія «Херсонський машинобудівний завод». Загальне виробництво комбайнів за період з 2008 по 2010 рр. скоротилося втричі, в тому числі по вищезгаданому підприємству майже в п'ять разів. Решта підприємств виробляють незначну кількість зернозбиральних комбайнів. Так, у 2008 р. компанія ТОВ «Донтехсервіс» виробила 8 одиниць комбайнів, охопивши таким чином 8,2% вітчизняного виробництва. Лозівський комбайновий завод поступово відновлює обсяги виробництва комбайнів, які складають 7 одиниць у 2010 р., або 7,2% загального виробництва в Україні. ТОВ «Донснаб» у 2011 р. виготовив 4 зернозбиральних комбайни, обійнявши 4,1% внутрішнього виробництва.

Таким чином, незважаючи на поступове відновлення вітчизняного виробництва сільськогосподарської техніки в Україні, обсяги виробництва ще далекі від докризового періоду та нормативного рівня. Враховуючи постійне зростання потреби у сільськогосподарській техніці, одночасне вибуття застарілої техніки з експлуатації у більших розмірах виникає потреба зростаючого вітчизняного виробництва техніки для АПК. Тому мають бути розроблені обґрунтовані комплексні заходи розвитку сільськогосподарського машинобудування з активною участю держави. Першочерговим завданням держави має бути значна підтримка сільськогосподарських виробників техніки, інвестування в цю важливу галузь АПК та підтримка лізингових компаній, що надають техніку вітчизняного виробництва. Підвищення рівня потенціальних можливостей розвитку машинно-тракторного парку аграрних підприємств сприятиме досягненню їх сталого розвитку і конкурентоспроможності на світовому ринку.

Висновки з даного дослідження. Дослідженням виявлено у кризовий період скорочення у сільському господарстві закупівель техніки, яке пов'язано з проблемами банківського кредитування і державної політики відносно експортерів і виробників сільськогосподарської продукції. Низький рівень технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств призводить до розтягувань термінів проведення польових робіт, погіршення їх якості, значних втрат врожаю та зниження урожайності сільськогосподарських культур.

Проблемою розвитку галузі сільського господарства є *високий ступінь зносу техніки*, що негативно впливає на ефективність її використання, а зростання витрат на запасні частини та паливо-мастильні матеріали збільшує витрати на виробництво продукції та знижує рівень ефективності виробництва.

Основними причинами кризового стану оновлення МТП є: суттєве зниження платоспроможного попиту на сільськогосподарську техніку в результаті диспаритету цін; неможливість отримання кредитів, оскільки немає реальних гарантій їх повернення; зменшення інвестицій в сільське

господарство; відсутність довгострокової стратегії та інноваційної політики держави в розвитку АПК; відсутність ефективних форм державної підтримки.

Розширення технічних ресурсів у даний час повинно здійснюватися за рахунок потужної техніки і забезпечуватися її раціональне використання шляхом укомплектування високопродуктивних тракторів шлейфом відповідних сільськогосподарських машин та створення мережі підрядних організацій і підприємств, які б на договірних засадах надавали широкий спектр послуг всім категоріям сільськогосподарських товаровиробників у своєчасному та якісному проведенні механізованих робіт.

Незважаючи на поступове відновлення вітчизняного виробництва сільськогосподарської техніки, обсяги її виробництва ще далекі від докризового періоду та нормативного рівня. Враховуючи постійне зростання потреби у сільськогосподарській техніці, виникає необхідність подальшого зростаючого вітчизняного її виробництва. Для забезпечення цього мають бути розроблені обґрунтовані комплексні заходи розвитку сільськогосподарського машинобудування з активною участю держави. Підвищення рівня потенціальних можливостей розвитку машинно-тракторного парку аграрних підприємств сприятиме досягненню їх сталого розвитку і конкурентоспроможності на світовому ринку.

Література

1. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (вип. 5) / За ред. П.Т.Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 644 с.
2. Білоусько Я.К. Матеріально-технічне забезпечення агропромислового комплексу в ринкових умовах / Я.К. Білоусько, П.А. Денисенко, В.О. Питулько. – К., ДОД ІАЕ, 1999. – 23 с.
3. Бузовський Є.А. Технічне забезпечення аграрних товаровиробників / Бузовський Є.А. – К.: УСГА, 1992. – 52 с.
4. Гайдуцький П. Відродження МТС / П. Гайдуцький, М. Лобас. – К.: НВАТ Агроінком, 1997. – 508 с.
5. Дегтяренко О.Г. Інноваційний механізм управління машинобудівними підприємствами / О.Г. Дегтяренко, С.І. Колосок // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2007. – № 2. – С. 91-98.
6. Домашенко М.Д. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами екон. діяльності) / М.Д. Домашенко. – Суми: СумДУ, 2012. – 21 с.
7. Державна програма розвитку машинобудування на 2006-2011 роки // Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 р. № 516 [Електронний ресурс]. – Режим доступу://www.rada.gov.ua
8. Концепція забезпечення сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними ресурсами в ринкових умовах / Білоусько Я., Денисенко П., Питулько В. – К.: ДОП ІАЕ УААН, 1999. – 14 с.
9. Пропозиції щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення сільського господарства. – К.: ДОД ІАЕ, 1997. – 12 с.
10. Реструктуризація матеріально-технічної бази агропромислового комплексу / Саблук П., Більський В., Підлісецький Г., Білоусько Я., Денисенко П., Питулько В. – К.: Віпол, 1997. – 294 с.
11. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК / За ред. Г.М. Підлісецького. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 428 с.

References

1. Sabluk, P.T. etc (2005), *Ahropromyslovyi kompleks Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku* [Agroindustrial complex of Ukraine: status and development prospects], NNTS IAE, Kyiv, Ukraine, 644 p.
2. Bilousko, Ya.K., Denysenko, P.A., Pytulko, V.O. (1999), *Materialno - tekhnichne zabezpechennia ahropromysloвого комплексу в ринкових умовах* [Material and technical support agroindustrial complex in the market conditions], DOD IAE, Kyiv, Ukraine, 23 p.
3. Buzovskyi, Ye.A. (1992), *Tekhnichne zabezpechennia ahrarnykh tovarovyrobnykiv* [Technical support agricultural of commodity producers], US-HA, Kyiv, Ukraine, 52 p.
4. Haydutskyi, P. and Lobas, M. (1997), *Vidrodzhennia MTS* [Revival of MTS], NVAT Ahroinkom, Kyiv, Ukraine, 508 p.
5. Dehtiarenko, O.H. and Kolosok, S.I. (2007), "Innovative mechanism of management machine-building enterprises", *Visnyk SumDU. Seriiia Ekonomika*, no. 2, pp. 91-98.
6. Domashenko, M.D. (2012), "The economic security of foreign trade activities machine building enterprises", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, SumDU, Sumy, Ukraine, 21 p.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2006), The state program development of machine building in 2006-2011, dated 18 April 2006, no. 516, available at: //rada.gov.ua
8. Bilousko, Ya., Denysenko, P., Pytulko V. (1999), *Kontseptsiiia zabezpechennia silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv materialno-tekhnichnymy resursamy v rynkovykh umovakh* [The concept of ensuring of agricultural commodity producers material and technical resources in market conditions], DOP IAE UAAAN, Kyiv, Ukraine, 14 p.
9. *Propozytzii shchodo polipshennya materialno - tekhnichnoho zabezpechennya silskoho hospodarstva* [Suggestions for improve the material and technical provision agriculture], (1997), DOD IAE, Kyiv, Ukraine, 12 p.
10. Sabluk, P., Bilskyi V., Pidlisetskyi, H., Bilousko, Ya., Denysenko, P., Pytulko, V. (1997), *Restrukturyzatsiia materialno-tekhnichnoi bazy ahropromysloвого комплексу* [Restructuring of material and technical basis agroindustrial complex], Vipol, Kyiv, Ukraine, 294 p.
11. Pidlisetskyi, H.M. (2001), *Formuvannia rynkiv materialnykh resursiv APK* [Formation of markets of material resources APC], Instytut ahrarnoi ekonomiky, Kyiv, Ukraine, 428 p.